

Evanthis Hatzivassiliou

Evanthis Hatzivassiliou je izvanredni profesor suvremene povijesti na Sveučilištu u Ateni. Jedan je od vodećih stručnjaka za grčku povijest za vrijeme Hladnog rata, što je i pokazao svojom studijom Grčka i Hladni rat 1952-1967 (2006.). U njegovoj je bibliografiji i nekoliko djela koja se bave problematikom Cipra u modernoj grčkoj povijesti, poput Britanija i međunarodni status Cipra 1955-1959 (1997.), te Ciparsko pitanje 1878-1960 — ustavni aspekt (2002.).

PT REDAKCIJA: Koji je značaj bitke kod Lepanta za Grke, uzmemo li u obzir velik broj Grka koji su bili u turskoj vojsci? Jeste li znali da je Hrvatska postavila spomen ploču kod Nafpaktosa u spomen Hrvatima koji su 1571. sudjelovali u bitci?

HATZIVASSILIOU: Bitka kod Lepanta važna je za narode Srednje Europe, jer je to bitan događaj u procesu zaustavljanja osmanskog napredovanja. Ipak, u grčkoj se povijesti ne smatra jednako važnom kao i zaustavljanje napredovanja na sjeveru Balkana. Grci su se, jer su ih Turci pokorili, morali boriti na njihovoj strani, iako je bilo dezertiranja iz osmanske mornarice. Nisam znao da je Hrvatska odala počast svojim mrtvima. To je dobra stvar.

PT REDAKCIJA: Koje je vaše mišljenje o grčkoj historiografiji općenito?

HATZIVASSILIOU: Smatram da nam razvoj grčke historiografije daje nadu, ali je nužno pokretanje dijaloga i bolje povezanosti sa međunarodnom znanošću. Ima mnogo novih, vrlo dobrih knjiga, posebno onih koje se bave 20. stoljećem. Današnje stanje je bolje od onoga prije dva ili tri desetljeća, ali još uvijek nije zadovoljavajuće.

PT REDAKCIJA: Možete li prokomentirati promjenu perspektive koja sada Grčku svrstava na periferiju Zapada, za razliku od prošlih vremena kad je smatrana središtem zapadne civilizacije?

HATZIVASSILIOU: Ustvari, Grčka povijest je uvijek zauzimala važno mjesto u europskoj kulturi. Nisam siguran da je grčka antička povijest periferna po svojoj važnosti; a grčka misao je oduvijek bila važna u oblikovanju europske misli. Ali, s druge strane, bolje je imati točnu, nego imati napuhanu ili degradiranu, sliku grčke povijesti

PT REDAKCIJA: Annie Peck je 1893. u svojem tekstu o Grčkoj i Ateni zapisala da Grci, poput Engleza, za svoje odlaske u Pariz ili Rim kažu da idu u Europu. Ima li još tragova takvog mentaliteta u Grčkoj?

HATZIVASSILIOU: Takva razmišljanja su donekle opstala, ali su smanjenog intenziteta, unatoč razvoju putovanja i populacijske (posebno studentske) mobilnosti. U slučaju Grčke, ovaj je osjećaj snažniji zbog geografske odmaknutosti od srca Europe. Štoviše, za vrijeme hladnog rata bio je pojačan grčki osjećaj odsječenosti od centra zapadnog svijeta. Ovaj dojam geografske izolacije još nije iskorišten, ali odnosi se na isključivo geografsku (ne kulturnu, društvenu ili političku) izolaciju.

PT REDAKCIJA: Što mislite o tvrdnji Arnolda Toynbeea da je privlačenje Grčke Zapadu u vrijeme grčkog rata za nezavisnost, bila „kletva koju je Zapad bacio na Grčku,“ te da je dovela do „spiritualne pauperizacije“?

HATZIVASSILIOU: Grčki nacionalni preporod je bio rezultat dugotrajnih spiritualnih, ekonomskih i političkih kontakata s Europom. Može se razumjeti da mnogi možda žale za gubitkom „tradicionalne“ Grčke, ali ne znam kako bi Grci preživjeli u modernom svijetu bez europski orijentirane modernizacije.

PT REDAKCIJA: Je li uspon zemalja Sredozemlja utjecao na politički položaj Grčke u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, posebno jer je tada bila izolirana i postala zemljom na europskoj periferiji?

HATZIVASSILIOU: Politički uspon zemalja Sredozemlja je vrlo dobro prihvaćen u Grčkoj. Ne samo da Grčka u drugoj polovici 20. stoljeća nije postala, gledano iz Europe, perifernom zemljom, nego je uspjela ostvariti svoj san potpune participacije u Europi preko članstva u Europskoj Uniji. Ovi čimbenici

nisu inkompatibilni jedni s drugima; uspon sredoziemnih zemalja ne „ugrožava“ Grčku.

PT REDAKCIJA: Constantine Paparrigopoulos je, kad je govorio o „srednjem periodu,“ postavio temelje romantičarske verzije korijena moderne Grčke u petnaestom stoljeću. Kada su Grci ušli u novi vijek i koliko je „klasičnog“ još uvijek prisutno u Grčkoj?

HATZIVASSILIOU: Ne radi se samo o Paparrigopoulosu. Još prije njega, i sve do danas, povjesničari smještaju korijene stvaranja modernog grčkog identiteta u 13. i 14. stoljeće. Kad me pitate o ulasku Grčke u moderno doba, ovisi mislite li na oblikovanje etničkog/nacionalnog identiteta ili na puno prihvaćanje moderne znanosti i gospodarstva? Ako mislite na ovo drugo, onda bih rekao u 18. stoljeću. Grčki narod, kao i svi europski narodi, zadržava neke elemente svoje prošlosti iz raznih perioda. Klasično naslijeđe postoji uz ostale elemente. Naravno, moderni utjecaji su naglašeniji, iako su na njih utjecali stariji faktori. Radi se o čvrstom spletu, a ne o svojevrsnom „parkingu,“ gdje bi se utjecaji nalazili jedan pored drugog.

PT REDAKCIJA: Razlikuje li se javna percepcija Eleftheriosa Venizelosa od percepcije moderne grčke historiografije?

HATZIVASSILIOU: Uvijek postoji razlika između akademskog promišljanja povijesti i javne percepcije, iako ne mislim da u današnjoj Grčkoj ima bitne razlike između ta dva viđenja povijesti. Ovo bi se moglo protumačiti kao znak zrelosti modernog naroda. Isto vrijedi i za Venizelosa. On se smatra velikim ratnim i mirnodopskim vođom, iako su neki dijelovi njegovog rada svakako podložni kritici. Katkad ga je prilično pomodno kritizirati.

PT REDAKCIJA: Kako biste objasnili činjenicu da je Eleftherios Venizelos postao predsjednik

vlade za samo nekoliko mjeseci, bez stranačkog aparata koji bi ga podupirao? Kako ocjenjujete Venizelosovu politiku prema Grčkoj Makedoniji?

HATZIVASSILIOU: Što se tiče prvog pitanja, Venizelos je u Grčku došao 1910. nakon vojnog puča i revolucije, u trenutku kad su mnogi tražili novo vodstvo. Nije imao stranačku potporu, ali su ga vođe revolucije pozvali na preuzimanje političkog vodstva. Dakle, ipak je imao potporu jer je narod tražio novog vođu. Što se tiče drugog pitanja, Venizelosa politika prema Grčkoj Makedoniji sadrži mnoga pitanja, koja uključuju i ratnu i mirnodopsku politiku. Godine 1912. je hrabro odlučio ući u Prvi balkanski rat bez dogovora s Bugarskom o konačnom izgledu granica između dviju zemalja. Ovo je bio riskantan potez, ali je ispao povoljan za njega i za njegovu državu. Kasnije je pokušao obraniti Grčku Makedoniju od bugarskog revizionizma (i jugoslavenskog hegemonizma 1920-ih), kako bi osigurao gospodarski i društveni razvoj te regije.

PT REDAKCIJA: Kako moderna grčka historiografija promatra predratni režim generala Metaxasa?

HATZIVASSILIOU: Metaxasova diktatura se smatra time što jest – diktaturom. Međutim, priznaje se da se vrlo hrabro suprotstavila fašističkoj Italiji i nacističkoj Njemačkoj, te je time ostvarila prvu pobjedu Saveznika u kontinentalnoj Europi u zimi 1940./41.

PT REDAKCIJA: Constantinos Karamanlis je često nazivan „anglo-američkom marionetom“ preko koje je izdan Cipar. Ima li istine u tome?

HATZIVASSILIOU: Nema. U zadnjih dvadeset godina je napisano mnogo knjiga i obavljeno mnogo istraživanja o Cipru, te je ovo pitanje riješeno.

PT REDAKCIJA: Koliko je bila realna mogućnost izbijanja grčko-turskog rata u pedesetim i šezdesetim godinama, rata kojeg se pribojavala američka administracija?

HATZIVASSILIOU: Pedesetih godina je postojala mogućnost rata, ali je bila slaba; dvije vojske nisu bile suprotstavljene na samom Cipru. Tek je šezdesetih godina grčko-turski sukob oko Cipra militarizirao, te je postojala stvarna opasnost rata. Mislim da nitko ne sumnja u mogućnost grčko-turskog rata u tom vremenu.

PT REDAKCIJA: Koliki je bio utjecaj sueske krize na „ciparsko pitanje,“ uzmemo li u obzir da je britanska strana bila duboko involvirana u oba problema?

HATZIVASSILIOU: Utjecaj je bio znan. Britanci su, suočeni s velikom krizom na Bliskom istoku, Tursku prihvatili kao strateškog partnera u ciparskom pitanju, te su odlučili Turskoj ne praviti probleme oko Cipra. Nije slučajnost da su Britanci prihvatili mogućnost podjele Cipra u prosincu 1956., nakon sueske krize. Ovo je britansko prihvaćanje podjele kasnijih desetljeća postalo noćna mora za grčku stranu.

PT REDAKCIJA: Koje su kulturne i intelektualne razlike između Grčke Makedonije, grčkih gradova i grčkih otoka? Jesu li bile velike na početku dvadesetog stoljeća?

HATZIVASSILIOU: U Grčkoj Makedoniji ima važnih grčkih gradova, tako da smatram da nije moguće govoriti o razlici između Grčke Makedonije i gradova. S druge strane, Grčka je na geografskom raskrižju, pa se uvijek u obzir mora uzeti maritimni i kontinentalni aspekt. U ovom kontekstu, normalno je postojanje razlika između kontinentalne Grčke (ne samo Grčke Makedonije, nego i Epira, Tesalije, Rumelije i Peloponeza), i Egejskih ili Jonskih otoka. Ima razlika i između samih otoka – naprimjer

između malog otočja posred Egejskog mora, Krete i Krfa. Ali ovakve su razlike normalne unutar nacionalne zajednice, te su prisutne kod svih europskih nacija. Na početku 20. stoljeća razlike su bile veće zbog osmanlijske okupacije. Grčka Makedonija, Epir i Zapadna Trakija su bile provincije multietničkog carstva, koje je bilo slabo razvijeno.

PT REDAKCIJA: Kako vi gledate na problem Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije? Radi li se u njenom slučaju o političkom cjeplidlačenju ili se, pak, radi o stvarnoj i važnoj političkoj prepriči?

HATZIVASSILIOU: Čvrsto vjerujem da se radi o stvarnom političkom problemu. Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija je jedna od tri dijela geografske regije Makedonije, a vjerujem da niti jedan od tih dijelova ne bi smio monopolizirati ime cijele regije. Ovo bi moglo stvoriti goleme političke i kulturne probleme u budućnosti. Nazvati državu samo „Makedonija“ značilo bi pretvoriti je u legitimnog potraživača druga dva dijela regije. Ali molio bih vas da zadržite na umu da sam kritičan prema prvotnoj (1991.-95.) grčkoj poziciji po kojoj bi se ime „Makedonija“ moglo koristiti za samo grčki dio.

PT REDAKCIJA: Kako biste objasnili „bulgarizaciju“ Komunističke partije Grčke prije Drugog svjetskog rata, posebno u svjetlu komunističke politike prema grčkoj Makedoniji? Je li to vrijeme stvaranja dihotomije – komunizam nasuprot grčkom patriotizmu?

HATZIVASSILIOU: Smatram da je pretjerano govoriti o „bulgarizaciji“ KP Grčke. Diljem cijelog svijeta komunističke partije su, ustvari, bile samo lokalne ispostave globalnog komunističkog pokreta, koji je sjedište imao u Moskvi. Moskva je donijela odluku o Makedoniji – iako je Georgij Dimitrov odigrao ulogu u toj odluci.

Ipak, ovo se ne bi moglo izjednačiti s „bulgarizacijom“ grčkih komunista.

S druge strane, jasno je da je KP Grčke dva puta donijela odluke koje su išle u prilog bugarskoj poziciji u makedonskom pitanju: 1920-ih je prihvatila odluku Kominterne, kao i 1949. usred građanskog rata. Jasno je da su ove odluke išle u prilog protivnika grčkih komunista, te su zbog toga mogle denuncirati KP kao organizaciju opasnu po naciju. Ovo je postalo dijelom druge nacionalne podjele u Grčkoj 20. stoljeća.

PT REDAKCIJA: Biste li se složili s tvrdnjom Ioannisa Zeleposa da je „Megali idea,“ na kraju devetnaestog stoljeća definirana etničkim mjerilima, postala nespojivom s tim osnovnim konceptom nakon razvoja događaja u prva dva desetljeća dvadesetog stoljeća?

HATZIVASSILIOU: Ova mi teza nije potpuno poznata. Čak i 1919.-20. Grčka je potraživala samo one teritorije za koje su državni službenici procjenjivali da su većinski grčki. Uzmimo za primjer činjenicu da Venizelos na Pariškoj mirovnoj konferenciji nije tražio Konstantinopol.

PT REDAKCIJA: Što moderna grčka historiografija misli o politici razmjene stanovništva između Grčke i Turske?

HATZIVASSILIOU: Opisuje se kao iznimno traumatično iskustvo i vrlo teška mjera. Također postoji tendencija pričanja o „genocidu“ nad Grcima u Pontu. Ipak, grčki povjesničari naglašavaju da je razmjena stanovništva tek druga epizoda u jednom većem događaju: nadiruća turska vojska je već do kraja kolovoza 1922. protjerala golem broj Grka, pa je razmjena, dogovorena u siječnju 1923., ustvari bila prihvaćanje svršenog čina.

PT REDAKCIJA: Zašto se doima da je većina literature o grčkom građanskom ratu preglasila utjecaj razlika ljevice i desnice?

HATZIVASSILIOU: Za vrijeme hladnog rata bilo je prirodno tumačiti Grčki građanski rat kao balkanski sukob velikih sila preko Grka. Dvije strane, desnica i ljevica, odgovarale su dvama blokovima. Međutim, gledajući iz perspektive grčke povijesti, jasno je da se grčka ljevica sukobila sa svim ostalim političkim snagama – desnicom, centrom i lijevim centrom.

PT REDAKCIJA: Od 1945. do danas je bilo 46 vlada u Grčkoj. Je li ta politička nestabilnost oslabila grčki društveni i gospodarski razvoj ili je situacija slična onoj u Italiji, gdje slična politička nestabilnost nije oslabila razvoj?

HATZIVASSILIOU: Zapravo, bilo je više stabilnih vlada nego što se misli. Bilo je perioda nestabilnosti 1944.-52., 1963.-67. i 1989.-90. Bilo je i „tehničkih vlada“ koje su bile formirane kako bi se održali izbori, a nakon njih bi podnosile ostavku – zbog toga je velik broj vlada. Međutim, grčke su vlade inače bile dugotrajne, kao u razdoblju od 1952. do 1963., i nakon 1974. godine. Ovo je jedan od razloga grčkog gospodarskog uspjeha. Ne vjerujem da bi talijanski politički sustav primijenjen na Grčku bio uspješan: Italija ima jaku birokraciju koja bi nastavljala posao uprave nakon pada vlade. Grčka nema sličnu birokraciju; vlade su puno važnije u implementaciji odluka nego u Italiji.

PT REDAKCIJA: Vanjska politika Andreasa Papandreoua se često ocjenjuje kao promašena. Kako objasniti neobične i ksenofobične poteze, poput negativnog pogleda na NATO i EZ, ili „mirovne inicijative šestorice“ iz 1984.?

HATZIVASSILIOU: U ovom se slučaju radilo o osjećaju Grka da su njima upravljale velike sile, osobito SAD. Dolazak vojne diktature 1967.-74. na vlast često je pripisivan SAD-u, što smatram pogrešnim. Američka neaktivnost tijekom turske invazije Cipra u srpnju i kolovozu 1974. također je loše prihvaćena. Papandreouova naočigled antiamerička politika ili njegove

inicijative u Trećem svijetu moraju se promatrati u ovom kontekstu. Zbog tih razloga bile su vrlo popularne u Grčkoj.

PT REDAKCIJA: Ima li danas u Grčkoj averzije prema modernizaciji i stvaranju građanskog društva, averzije koja je bila vrlo prisutna u osamdesetima? Je li ona posljedica politika Papanderoua i Simitisa? Zašto vrlo sposoban političar poput Papandreoua nije uspio modernizirati Grčku, iako su u njegovu vremenu reforme koje bi to omogućile mogle biti najbolje izvedene?

HATZIVASSILIOU: Nisam siguran kolik je bio razvoj građanskog društva 1980-ih – potpuno suprotno, bilo je to vrijeme dominacije stranaka u društvu. Papandreou je možda želio uspostaviti snažnu stranku, pa je koristio gospodarstvo i državne strukture kako bi to postigao. Nije posve točno da nije bilo modernizacije društva tijekom njegove vladavine. Primjerice reforma obiteljskog prava i jednakosti spolova; priznavanje komunističkog otpora tijekom rata, stvaranje nacionalnog zdravstvenog sustava osiguranja. Ustvari, žudnja za modernizacijom uvijek je prisutna kod grčkog naroda.

PT REDAKCIJA: Je li „spiritualno“ ikad nadjačalo „političko“ u modernoj Grčkoj? Kako objasniti Athos u jednom modernom, građanskom i sekularnom društvu?

HATZIVASSILIOU: Manastiri na Athosu imaju *sui generis* autonomiju još od kraja 10. stoljeća. Oni nemaju politički utjecaj u Grčkoj. U modernizacijskim nastojanjima nije bilo potrebno smetati ovakvom uređenju odnosa. Mislim da „spiritualno“ nije važnije od „političkog“ u Grčkoj.

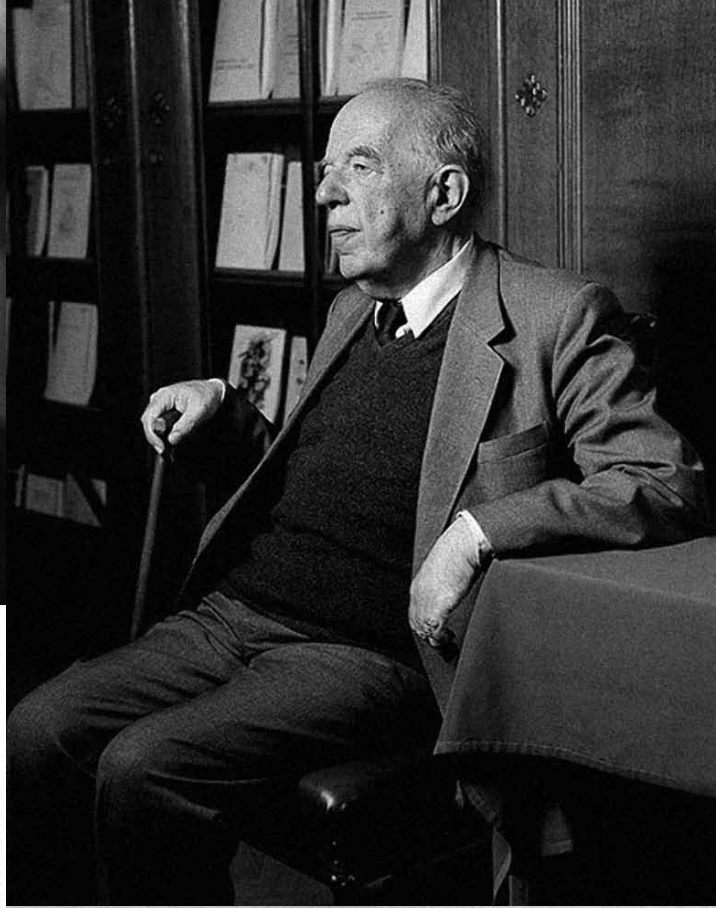
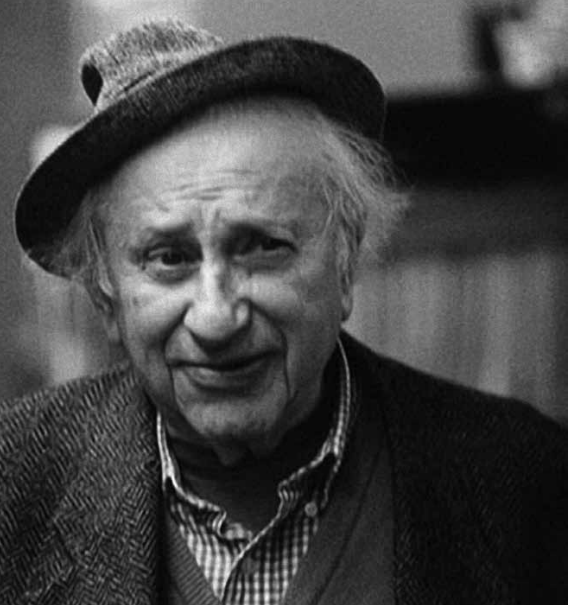
PT REDAKCIJA: Nedavno je u Grčkoj došlo do kontroverzi oko izdavanja školskog udžbenika iz povijesti jer je Grčka Pravoslavna Crkva rekla da ublažava turske brutalnosti u ratu od

1919. do 1922. Koje mišljenje imate o udžbenicima koji pokušavaju dati multipolarnu perspektivu, te su stoga često kontroverzni na Balkanu?

HATZIVASSILIOU: Prigovori na ovaj udžbenik nisu došli samo iz redova Crkve, nego s cijelog političkog spektra, od krajnje desnice do krajnje ljevice. Udžbenik nije kritiziran zbog multipolarnih perspektive, nego zbog nespominjanja nasilnog protjerivanja grčkog stanovništva iz Male Azije. U njemu je napisano: „Grčka je vojska poražena, a Grci se okupljaju u luci Smirne;“ ovo je bio sav tekst posvećen događaju tijekom kojeg je protjerano 1,2 milijuna Grka i 400 000 Turaka, uz goleme ljudske žrtve. Naravno, nije poželjno vidjeti javne reakcije protiv objavljivanja jednog udžbenika, ali, opet, udžbenik ne bi smio imati tolike činjenične greške i propuste. Molim vas, zadržite na umu da sam autor jednog drugog udžbenika koji je krajnja desnica optužila da nije dovoljno „anti-bugarski“ i „anti-makedonski“ nastrojen oko makednoskog pitanja. Iako nas je napadala radikalna desničarska stranka (LAOS), nismo imali nikakve činjenične greške u tekstu, a reagiranja nisu bila ista u cijelom društvu; jednostavno su se zaboravila. Ključno je pisati točno; time se smanjuju tenzije.

PT REDAKCIJA: Koja je važnost nemira u modernoj grčkoj povijesti, uzmemo li u obzir nedavne prosvjede u Ateni? Ima li Grčka, poput Francuske, razvijenu povijest nemira?

HATZIVASSILIOU: Pa, čini se da sad ima... Ne mogu donijeti neki konačan sud o nedavnim nemirima. Tek će se pokazati je li nihilizam, tako glasno izražen u Ateni u prosincu 2008., izolirana pojava ili ćemo je zapaziti u drugim zapadnim društvima. Nadam se da će se pokazati izoliranim incidentom.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan

Urednik pripravnika

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisak

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolica
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Plićanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisak

Kerschhoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja uredništva
i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno
je uz novčanu potporu Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
Cijena časopisa iznosi 7,00 kn.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti
(za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
nikolina.sar@gmail.com

